

Sir Roger Scruton (1944-2020) Brno a naše univerzita

“Brno má pro mne zcela zvláštní význam. Tady to bylo, kde jsem našel některá z nejbližších a nejdůležitějších přátelství svého života. Tady to bylo, kde jsem našel ty nejspolehlivější oponenty komunismu v dobách, kdy jsem se rozhodl proti komunismu bojovat. Tady to bylo, kde jsem byl zatčen, bude tomu už dvacet let, tady to bylo, odkud jsem byl oficiálně vyhoštěn jako nepřítel socialismu a státu. Tady to bylo, kde jsem později s přáteli a kolegy spojil síly, abychom zahájili činnost *Vzdělávací nadace Jana Husa*. Tady to bylo, kam jsem v roce 1998 přijížděl, abych převzal doktorát *honoris causa* od univerzity, která, když po svém založení poprvé udělovala tento titul, udělila jej Leoši Janáčkovi, mému hrdinovi.”

Těmito slovy začal Roger Scruton, Dr. h.c. MU, svou přednášku *Čemu věřím a proč* v narvané aule filozofické fakulty. S něžným humorem v ní rozjímal o životní cestě a o svém krédu. To bylo roku 2004 na jaře, kdy jsme společně oslavili jeho šedesátiny. V roce 1985 byl zatčen StB a vyhoštěn bez možnosti návratu. Z Anglie dál organizoval naši podzemní univerzitu v bytě u Oslzlých, vysílal do Brna britské akademiky i studenty, kteří měli dost odvahy riskovat, pašovali knihy, materiály, diskety i rozmnožovací techniku. Bytové přednášky se týkaly filozofických předpokladů osoby, práva a státu, občanské společnosti, smyslu vzdělání a university, konzervatismu, architektury, výtvarného umění, literatury, obrany venkova a přírody a samozřejmě i příčin totalitarismu a co s ním budeme dělat.

Po roce 1989 se už dalo přednášet svobodně. Scrutonova témata bývala provokativní, avšak vyargumentovaná, vtipně vypointovaná a zároveň i varovná. (O nelítostné záludnosti duchovního boje si nedělal nejmenší iluze.) V roce 1990 jsem jej mohl konečně poprvé vidět. Bylo to v kinosále filozofické fakulty. (Neznal jsem jej ani z fotografie. Odkud, tehdy?) Vešel štíhlý čtyřicátník s nádherně oranžovou frizurou, kulatými brýlemi s tenkou kovovou obroučkou. Oděn byl v tweedovém saku s vestou a v její kapsičce měl cibule na zlatém řetízku, které během přednášky jednou nebo dvakrát otevřel, zavřel a znovu vrátil do kapsičky. Zkrátka, byl chodícím manifestem elegantního a samozřejměho konzervatismu.

Mluvil o způsobech, jak by se státy východního bloku mohly vyrovnat s dědictvím komunismu a porovnáváním různých alternativ vyvozoval, že zákaz KSČ jako zločinecké organizace je zcela oprávněný. Zakázat tuto organizaci jako právní osobu na základě korporátního práva (*ius*

corporis, Gemeinschaftsrecht) by vůbec neznamenalo, že komunisti, čili lidé historicky patřící k této organizaci jsou automaticky zločinci, nýbrž, že povaha organizace založené na likvidaci “třídního nepřítele” je ipso fakto zločinná. Roger dokazoval, že chyba je v tom, že uvažujeme v chybné právní tradici, která všechna práva váže a dovádí k právům jedince, a ne ke korporacím jako celku (jejichž členové, třeba osobně dobří, jsou de facto naváděni ke zlu z moci celé organizace). Výklad byl tak jasný, že si jej vybavím i po třiceti letech. Když řečník domluvil, zůstalo v sále veliké napětí. Hovořil o totiž tom, o čem mnoho lidí v té době v duchu dlouho rozvažovalo. (Naši polistopadoví politici totiž svorně tvrdili, že není možno odsoudit KSČ, aniž bychom tím nepřisuzovali všem jejím členům kolektivní vinu a vystavili je tím lynčování. Přece “nejsme jako oni”. Možná měli v praktickém, prudenciálním ohledu pravdu, ale rozhodně pletli dohromady několik věcí a mnoho lidí zranili svým nepochopením.) Už přesně nevím, zda tehdy přednášel česky. Myslím, že přednášku po odstavcích tehdy překládal největší brněnský Scrutonův přítel, Dr. Miroslav “Miki” Pospíšil, s kterým jsem se znal už z dob podzemní univerzity.

Osobně jsem se setkal s Rogerem později, ale jen krátce. Organizoval jsem jeho přednášku o moderní architektuře pro pár zájemců na půdě anglického semináře, protože Roger mluvil zpatra v angličtině, vlastně spíše meditoval nahlas. Věnoval tvarosloví moderní architektury a uvažoval, proč se lidé cítí lépe v tradičních domech, kostelech a hospodách. (Později natočil BBC dokument *Why Beauty Matters*). Rozkládal o tom, že tradiční architektura zůstává krásná, i když chátrá, kdežto krása moderní architektury závisí v čistých plochách bez ornamentu, tudíž ji bude potřeba neustále opravovat, a už proto bude vždy velmi nákladná. Tugendhat sice dílo pozoruhodné, ale má rovněž skvělou polohu a nakonec její opravy pohltní miliony. (Prorocké!) Zůstává i otázka, zda villa Tugendhat může fungovat jako “domov” ve fenomenologickém smyslu (Heidegger, Patočka) a zda moderní architektura může vytvářet “přirozený svět”. –

V roce 1998 přijel na konferenci Masarykovy univerzity k výročí otevření brněnského výstaviště, ale hlavně aby převzal čestný doktorát Masarykovy univerzity z politologie a estetiky, který jsem pomáhal prosadit. Byla to slavná příležitost. Promoce proběhla v aule právnické fakulty a Roger měl v češtině něžnou přednášku o setkání s naší

kulturou, disentem a lidmi kolem něj. Se svým suchým humorem líčil rozdíl mezi pražským a brněnským disentem, potažmo mezi českou a moravskou povahou, jejíž opatrnost a zádumčivost stavěl jako protiváhu k roztomilému českému floutkovství.

Vystoupil také na samotné konferenci – v aule na nově dokončených “Vinařkách”. Všechny referáty se tak či onak týkaly modernity, filozofie práva a civilizačních otázek. Přednášel anglicky. Jádrem jeho sdělení bylo to, že nemáme abstraktní všelidské závazky, nýbrž různé stupně “loajality”, čili oddanosti rodině, městu, kraji, vlastní zemi, a pak teprve dál. Kritizoval byrokratismus EU mířící plnou parou k vytvoření abstraktního superstátu a věřil, že Češi budou mít dost rozumu odmítnout “francouzko-německé spiknutí”. Za vzor konzervativní instituce a za hradbu proti abstraktně utopickému zákonodárství vzešlému z Francouzské revoluce považoval anglické zvykové právo (Common Law), kterému se podařilo stát se i mezinárodním lodním právem. Pamatuji se, jak všechny ohromil v diskusi, protože pět šest dotazů po sobě bylo položeno česky a Roger v jedné řeči přesně po pořadě odpověděl anglicky. Měl báječnou paměť. Vypravuje se mi, jak se zmínil, že podobnou právní abstrakcí je i Kantova stať *O věčném míru*, který nikdy nebyl a asi nikdy ani nebude, a jestli ano, tedy ne díky oněm nadnárodním organizacím, které si kvůli tomu tvoříme a platíme.

Roger Scruton měl nesmírně rád českou kulturu. Díla Leoše Janáčka, Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka, Zdenko Fibicha i Aloise Háby rozebírá ve své *Estetice hudby*. Psal o Palackém, Havlíčkovi, Masarykovi, Rádlovi, Čapkovi a hlavně o Janu Patočkovi. Měl neuvěřitelnou koncentraci a pracovitost. Byl autorem dvou oper, několika románů a novel, z nich jedna – “*Zápisky z podzemí*” – je věnována české duchovní existenci 80. letech 20. století. Vydal přes padesát odborných děl z filozofie, politologie a estetiky. Byl pravidelným recenzentem *Vína*, psal o církevním umění, honech na lišku o i chovu koní. Boris Johnson napsal: *ztratili jsme největšího moderního konzervativního myslitele, který nejenže měl odvahu říkat, co si myslí, ale říkal to vždy nádherně*. Rytířský titul (Sir) obdržel z rukou královny roku 2016.

Co z takového množství doporučit? Začněte jeho čtivou autobiografickou chválou *Vína – Piju, tedy jsem* – a neodtrhnete se více! Myšleno od knihy i od *Vína*. Je to anti-descartovský manifest,

autobiografie i docela vážný pokus o estetiku vína. Končí doporučením jaké víno pít k jakému filozofu, ale pozor, abyste občas nápoj nevyprskli smíchy do otevřené knihy.

Krátké dějiny novověké filosofie a Smysl konzervativismu je dobré číst pro jasnost výkladu a chytrou polemiku, a pokud jde o estetiku *Estetické porozumění* a *Aesthetics of Music*. Wagneriánům Roger odkázal tři knihy o *Prstenu*. Architektům a urbanistům svou vlastní vizi - *Classical Vernacular*. Milovníkům pastelové memoárové prózy portréty lidí z *Gentle Regrets*.

Britské univerzity Scrutona odmítaly. Falangy levicových akademiků uváděla do hysterie pronikavá kritika totalitární ortodoxie počínaje Marxem a konče neomarxistickým dekonstruktivismem z knihy *Myslitelé nové levice*. Nedostával žádné trvalé místo, kdejaká přednáška mu byla zrušena, kdejaké pozvání ze strachu nakonec odřeknuto.

Vše vyvrcholilo loni na jaře. Půlroku před smrtí byl Roger Scruton na základě falešného tweetu, manipulativní citace z rozhovoru, okamžitě vyhozen z čestné funkce poradního orgánu konzervativní vlády *Building Better, Building Beautiful* jakožto “*anti-Semitic, Islamophobic and anti-Chinese*”. Avšak poté, co vyplul na veřejnost zvukový záznam interview, se mu dostalo všestranné omluvy a nového pozvání. Ale jeho nemoc mezitím postoupila a musel odmítnout.

Naposled jsme je viděli na Žofíně, když přebíral stříbrnou medaili Parlamentu ČR, a vzdal svou krátkou řeč v češtině hold nám Čechům a Moravanům, jejichž přirozená skepse a smysl pro humor je vlastně typicky konzervativním rysem. Proto k nám cítil vždy náklonnost a považuje nás za rozené konzervativce.

Co by dnes vzkázal Roger naší a své alma mater? Jistě nejdříve to, abychom si vážili naší historie, jazyka a kultury, krajiny, duchovního i fyzického “domova” (jeho *oikofilia*), a toho všeho, z čeho sestává náš přirozený svět (Husserlův *Lebenswelt*). Abychom se ubránili svodům nových ideologií a totalitárních projektů, vážili si akademických svobod, které jsme za nacismu a komunismu rychle ztratili, a trvalo půl století, než jsme se z nich mohli znovu těšit. Abychom se nedali nachytat do politicko-korektních pastí všelijakých byrokratických “awards”, které slibují grantová upřednostnění, ale mají potenciál zničit svobodnou

výměnu názorů, ba i samu srdečnou vzájemnost a humor jediným manipulativním tweetovým udáním pomateného aktivisty či zruinovat renomovaného vědce a pedagoga onálepkováním za nepřítele “diversity” a “sexistu” (jak se to stalo Nobel biologu Timu Huntovi), anebo za “homofoba”, “islamofoba” a antisemitu (jako se to stalo Scrutonovi po zmínce o G. Sorosovi), anebo označením za extrémistu (samozřejmě pravicového, levicové jsou na humanitních a sociálních fakultách vždy vítáni). Vzkázal by nám, že známkování vysokých škol formou různých “awards”, o něž usilujeme u mezinárodních agentur, se může obrátit proti naší svobodě, tím že nás budou ovládat a trestat principem Makarenkovy “kolektivní odpovědnosti”, který už zdávna známe, hrozit, že za to či ono “porušení principů a hodnot” zaplatí celá fakulta i univerzita ztrátou dotací a výsad, a tím vyvolat v akademické obci podezřívavost, strach a autocenzuru (to vše komunisté uměli vyvolávat tak dobře). Anebo budou naším příkladem trestat jiné “neposlušné”.

Sir Roger Scruton nám svým dílem i příkladem vzkazuje, abychom chránili svobodu a abychom si, zvláště my univerzitáni, uchovali statečnost. Tu nenahradíš technikou, ba ani vzděláním.